

DE TRENDGEVOELIGHEID
VAN HET VAK NEDERLANDS

luisteren

Ook voor Leo Prick is het in Moer 1977: 4 geplaatste artikel over luisteren van Jan Sturm aanleiding er iets aan toe te voegen. Het vak Nederlands is een trendgevoelig vak en dat leidt er gemakkelijk toe dat bepaalde belangrijke leerdoelen van het moedertaalonderwijs worden verwaarloosd. Leo Prick geeft ontwikkelingen aan in de trendgevoeligheid van het vak Nederlands sinds de jaren '60. Hij vindt dat die trendgevoeligheid ook te bespeuren is in wat Jan Sturm schrijft over 'ideaal' luisteronderwijs.

Wanneer in het midden van de zestiger jaren jongeren een belangrijke maatschappelijke factor gaan vormen, zien we dat dit gevolgen heeft voor de inhoud van het onderwijs. Het weerbaar en mondig maken komt centraal te staan als onderwijsdoelstelling. Het onderwijs in de moedertaal verzakelijkt; bij alles wordt de vraag gesteld of het wel relevant is en relevant zijn alleen die zaken die in dienst staan van dat weerbaar en mondig maken.

In het begin van de zeventiger jaren valt er een verschuiving te signaleren van de aandacht van maatschappelijke structuren naar de persoonlijke ontwikkeling. Met deze verschuiving zien we een toenemende aandacht voor het individuele geestes- en zieleleven: Jesus Movement, al dan niet transcendente meditatie, joga, humanistische psychologie, Zen, parapsychologie, Gestalttherapie, nonverbale communicatie, enz. Ook deze ontwikkeling heeft het onderwijs niet onberoerd gelaten, getuige ook daar de tendens om individualistisch en psychologiserend be-

zig te zijn en het emotionele en creatieve belangrijker te vinden dan het cognitieve.

Het vak Nederlands leent zich uitstekend voor zowel de cognitieve als affectieve ontwikkeling van leerlingen. De taal is een instrument waarmee we scherp intellectueel kunnen discussiëren en teksten analyseren enerzijds. Anderzijds biedt de taal ook de mogelijkheid tot expressie van persoonlijke emoties en maakt het ons mogelijk de gevoelens van anderen te ervaren. Met andere woorden het onderwijs in het vak Nederlands biedt zowel de eis van maatschappelijke weerbaarheid als de eis van affectieve ontwikkeling, het leren omgaan met andere mogelijkheden dan alleen de cognitieve, een uitstekende voedingsbodem voor het onderwijs in de praktijk. Het is dus niet zo dat we moeten kiezen tussen het een of het ander, maar dat we de ene keer het accent hier, de andere keer daar kunnen leggen. Vooral de produktieve aspecten van de taalbeheersing bieden uitstekende mogelijkheden voor de affectieve ontwikkeling: creatief schrijven, het maken van gedichten, dramatische expressie, enz. Daarom is het jammer dat de (voormalige) CMM in zijn advies met betrekking tot de inrichting van het centraal schriftelijk examen pleit voor een stelopdracht met een zakelijk karakter (Gericht Schrijven of Schrijven op feiten) die zij nota bene door meer dan één persoon beoordeeld wil zien. Het is duidelijk dat deze laatste aanbeveling iedere aandacht voor de individuele kenmerken van de leerling uitsluit. Het tegengestelde zien we in een verslag over de stroom Luisteronderwijs van het laatstgehouden VON-congres (*Moer*, dubbelnummer, VON-congres 1977). Daarin wordt sterk de nadruk gelegd op het belang van de emotionele en affectieve aspecten van het onderwijs. Bij het luisteren, zo schrijft Jan Sturm, mengt de luisteraar zichzelf in het luisterproces 'met zijn eigen verwachtingen, zijn eigen kennis van zaken, zijn eigen behoeften, zijn eigen voorgeschiedenis'.

Dit alles geldt natuurlijk voor iedere vorm van communicatief handelen; alleen voor de ene meer dan voor de andere. In hoge mate zou het kunnen gelden voor de stelopdracht, mits die niet puur zakelijk is georiënteerd en wat het luisteren betreft is het afhankelijk van de vraag welke luistersituaties men relevant acht.

De relevantie van bepaalde luistersituaties

In het verslag van Jan Sturm lezen we het volgende: 'het "luisteren" kan alleen aan de orde worden gesteld aan de hand van complete communicatieve situaties' (pag. 49). Met andere woorden de situatie waarin 'alleen maar' geluisterd wordt, wordt ontkend of althans irrelevant geacht. Nu is de situatie zo, dat de gemiddelde Nederlander meer informatie ontleent aan de televisie dan aan zijn dagblad en dan zwijg ik nog maar over de betekenis van de radio. Informatie die wordt verschaft

door de massamedia is altijd gekleurd: dagbladen en omroepverenigingen hebben een bepaalde signatuur en het is van belang dat de lezer/luisteraar die signatuur onderkent; doet hij dat niet, dan verstaat hij het geschrevene of gesprokene verkeerd. Welnu, om deze reden lijkt het me heel legitiem om leerlingen te leren luisteren naar bijvoorbeeld actualiteitenuitzendingen, hoe incompleet Jan Sturm c.s. een dergelijke luistersituatie ook mogen achten. Wanneer we het mondig en weerbaar maken van belang achten, dan moeten we aandacht besteden aan het leren lezen en beluisteren, en dus weerbaar maken tegen, per definitie gekleurde informatie: *Volkskrant, Telegraaf, Vara, Tros*, enz.

Jan Sturm geeft in zijn verslag de onderwijsvisie weer die ten grondslag lag aan de handel en wandel van de stroom Luisteronderwijs en vat die als volgt samen: 'Confluent education betekent dat in het onderwijs de affectieve of emotionele aspecten van leren samenvloeien met de cognitieve of intellectuele functies. De ontwikkeling van het een gaat niet ten koste van het ander, juist het tegendeel is het geval. Beide componenten stimuleren elkaar. Het is zaak om het leerplan en het leerproces zó te doen zijn, dat ze alle mogelijke voordelen hiervan kan benutten. Het onderwijzen van kennismateriaal, zonder daarbij voldoende aandacht te besteden aan de betrokken emotionele aspecten heeft tot gevolg dat de kennis niet compleet is' (pag. 47). In het verdere verhaal is hiervan niets terug te vinden, niets conflueert; de aandacht wordt uitsluitend gericht op de niet-cognitieve en -intellectuele functies. Het kan allemaal best waar zijn dat die in het onderwijs, of beter: bij de schrijvers daarover, de laatste jaren te weinig aandacht hebben gekregen. Maar een eenzijdige oriëntatie hierop leidt ertoe dat mensen niet kritisch leren luisteren naar de media met als resultaat een verdere vertrossing van het omroepwezen. De ontwikkeling van de abonneecijfers bij de omroepverenigingen zou het onderwijs moeten alarmeren in plaats van het onderwijs in de luistervaardigheid op een wereldvreemde manier te reduceren. Rogers en Maslow pleiten voor een plaats voor het affectieve en intuïtieve *naast* het cognitieve en rationele. Wat mij nu zo opvalt bij de zendingen die de leer van Rogers en Maslow verkondigen is, dat zij in de praktijk van hun werk iedere cognitieve en rationele benadering van problemen uitsluiten. En dat vind ik niet aardig van ze, want met een dergelijke eenzijdige benadering lichten ze hun lezers foutief voor. Bovendien brengen zij daarmee Maslow en Rogers c.s. in discrediet. Deze handelwijze is extra gevaarlijk wanneer, zoals in het onderhavige geval, een en ander verpakt wordt in alles-begrijpend en -invoelend sociale academie-jargon waarachter men niets kwaads vermoedt.

Amsterdam, 29 augustus 1977